

Priloga: Rzd-01-12-00014-01

Datum: 21.9.2012

opis enote žive kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00013**

Ime enote: **Izdelovanje belokranjskih pisanic**

Sinonimi imena enote:

Adlešičke pisanice

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **šege in navade**

Podzvrsti:

rokodelska in obrtniška znanja, letne šege

Tipološka gesla:

krašenje pirhov, pisanje pirhov, velika noč

Kratek opis:

Belokranjske pisanice so pobarvana in v batik tehniki z značilno ornamentiko okrašena velikonočna jajca. Do danes so se ohranile le še v Adlešičih in okolici, kjer jih kot turistične spominke in priložnostna darila izdelujejo vse leto.

Opis:

Podobno kot po vsej Sloveniji tudi v Beli krajini poznajo barvanje in krašenje velikonočnih pirhov – pisanic. Za osnovo uporabljajo trdo kuhana kokošja, redkeje račja jajca. V preteklosti so jih izdelovali samo za veliko noč in ob tem razvili značilne tehnike in motive krašenja. Jajčne lupine so v Beli krajini barvali z barvami različnega izvora, krasili pa so jih v batik tehniki. Pomagali so si s pisalom (pisač ali pisalka) z lesenim držalom, ki ima na enem koncu kovinski lijaček. Vanj so dali vosek, ga nad gorečo svečo stopili in nato s tekočim voskom, ki je tekkel skozi lijaček, risali po jajčni lupini. Porisano jajce so namakali v barvi, ki se na povoskanih vzorcih ni prijela; tako je nastal enobarvni batik. Če so želeli imeti več barv, so postopek ponavljali. Z barvanjem in s krašenjem pisanic so se ukvarjale predvsem ženske, imenovane pisačice.

Sedanji način poslikav izvira verjetno iz druge polovice 18. stoletja, med slovenskim kmečkim prebivalstvom pa naj bi poslikavanje postalo splošno razširjeno v 19. stoletju. Prva znana omemba naziva pisanica je iz leta 1832.

Konec 19. in v začetku 20. stoletja so jajca barvali z barvami rastlinskega izvora, kot so bražiljka, hrastovo in jelševo lubje, češminove korenine, žafran in čebulni listi, zato so bile barve manj intenzivne. Ornamentika je bila pretežno geometrijska. Jajčno lupino so z navpičnimi in vodoravnimi črtami razdelili na geometrijske ploskve, te pa so zapolnili s pikicami. Pojavljali so se motiv ribje kosti (steljica), trikotniki, srca, spirale, razne križaste oblike, pikčasta črta in različni pasovi. Na vrhu je bil pogosto malteški križ. Na jajčno lupino so upodabljali motive krščanskega izvora, npr. monštranco, trnovo krono, IHS, Marijin monogram in razpelo ter dodajali nabožne napise, npr. Aleluja, Vesela Aleluja, Veselo veliko noč. Poslikava je bila večinoma v enobarvni, redkeje v dvobarvni batik tehniki.

Med prvo in drugo svetovno vojno so za barvanje jajc začeli uporabljati tudi krep papir in industrijske barve za pirhe, zato so postale barvane površine bolj intenzivne. Geometrijskim motivom so se pridružili cvetlični. Poleg nabožnih napisov so se začeli pojavljati posvetni (npr. Za spomin, Pozdrav iz Belokrajine, Vso srečo, Pozdrav iz Adlešičev), med njimi so bili najpogostejši ljubezenski (npr. Iz ljubezni, Bodi moja). Prevladujoča tehnika je bil še vedno batik, tudi tribarven. Tradicionalno krašenje pisanic v batik tehniki je začelo v začetku 20. stoletja v Beli krajini izgubljati pomen. Pod vplivom takratnega učitelja Boža Račiča je dobilo nove spodbude v Adlešičih, kjer so pisanke že bile tudi turistični spominek.

Po drugi svetovni vojni so v večjem delu Bele krajine tradicionalno izdelavo in krašenje pisanic povsem opustili, ohranili so jo le v Adlešičih in okolici, kjer so prevladale belo-rdeče-črne pisanice, obarvane s krep papirjem in z industrijskimi tekstilnimi barvami. Po zaslugi posameznic se je izdelava adlešičkih pisanic ohranila, le da so jo nekoliko prilagodile sodobnim potrebam. V osemdesetih letih so začele izdelovalke pisanice izpihovati in skozi luknjico napeljevati volnene niti, iz katerih na enem koncu naredijo cofek in na drugem zanko za obešanje. Ker so pisanice postale tudi turistični spominek in priložnostno darilo, jih izdelujejo vse leto.

Datacija:

druga polovica 19. stol. (domnevno), 1832 (omemba)

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje: **ADLEŠIČI (ČRNOMELJ)**

Opis lokacije:

Bela krajina

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **524670** X: **42060**

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

več nosilcev

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00013.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Siniša Borovičanin, 2010

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja žive dediščine**

Opis usmeritev:

osnovne varstvene usmeritve za živo dediščino

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **Belokranjski muzej Metlika**

Strokovna področja:

etnologija

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register žive kulturne dediščine:

Register nepremične kulturne dediščine:

Register premične kulturne dediščine:

Belokranjski muzej Metlika
Slovenski etnografski muzej

9. UTEMELJITEV VPISA

Belokranjska oziroma adlešička pisanica, v preteklosti povezana z velikonočnimi šegami, je danes predvsem izdelek domače obrti in ljudske likovne ustvarjalnosti. Na območju Adlešičev z okolico je vsaj deset žensk, ki pri uporabi tehnike in ornamentike sledijo tradicionalnemu načinu barvanja in krašenju pisanic v batik tehniki. V preteklosti so pisanice izdelovali le v velikonočnem času, sedaj jih kot priložnostna darila in spominke izdelujejo vse leto. Za izdelovalke so pisanice vir dodatnega zaslužka. Kot priložnostna darila ali spominke so eden od prepoznavnih simbolov Bele krajine. Znanje o tradicionalni izdelavi prenašajo na mlajše generacije in je pomemben del turistične ponudbe Bele krajine.

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitve: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **> 30 m**

Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **8.8.2012**

Št.: **Rzd-01-12-00009-03**

Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne: **21.9.2012**

Št.: **Rzd-01-12-00014-03**

Razlog: **odprava napak**

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne:

Št.:

Razlog:

16. ZAZNAMKI

Številka: Rzd-01-12-00014-11-02

Datum: 21.9.2012

opis nosilca enote žive dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00013**

Ime enote: **Izdelovanje belokranjskih pisanic**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec:

Identifikacija nosilca: **21**

Nada Cvitkovič

Adlešiči 3, 8341 Adlešiči

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Nada Cvitkovič že več kot trideset let izdeluje adlešičke pisanice. Znanje ji je predala tašča Marica Cvitkovič, sama ga je posredovala hčeri Kristini. Orodje za pisanje izdelujejo doma. Izdelovalka znanje širi na delavnicah za otroke vseh starostnih skupin. Doma organizirajo tečaje za turistične skupine ali posamezne obiskovalce. Družina pripravlja prikaze izdelave tudi v drugih krajih in za medije. Izdelane pisanice prodajajo v manjši galeriji v domači hiši, občasno na velikonočnih razstavah in razstavah obrti ter v muzejskih trgovinah.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **ADLEŠIČI (ČRNOMELJ)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **524516** X: **42213**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00021.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Siniša Borovičanin, 2010

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **8.8.2012**

Številka: **Rzd-01-12-00009-03**

Razlog: **pobuda**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne: **21.9.2012**

Številka: **Rzd-01-12-00014-03**

odprava napak

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Številka:

11. ZAZNAMKI